

Roodpootkieviten, blijft dat een mysterie?

Arend Veenstra

Dit verhaal begint op 24 januari 1998 in 'Het Wapen van Baarderadeel' te Jorwerd. In deze vermaarde kroeg vergaderen vanmorgen de wilsterflappers verenigd in 'Het Friese Vogelvangersbelang'. De opkomst is goed en de sfeer daar in de bovenzaal uitstekend. Niet alleen wordt er serieus vergaderd, maar er is tussendoor voldoende gelegenheid om ervaringen uit te wisselen over de (bijzondere) vangsten van het afgelopen jaar. Aan het einde van het officiële gedeelte neemt Joop Jukema het woord. Hij vertelt dat hij in gesprekken met oudere wilsterflappers heeft gehoord, dat er vroeger in het allerlaatst van het vangseizoen ("vaak lei er al in laagje ii yn 'e sleatten) soms kieviten werden gevangen met extra rode poten. Ze werden vooral bij vorsttrek gevangen en ook wel 'Noormannen' genoemd. Het waren forse vogels, die door gewicht, pootkleur en grote kuiven opvielen. Helaas is het met deze 'roodpoten' net als met de kleine goudplevier, ze worden tegenwoordig niet meer gevangen, althans niet opgemerkt. Maar Joop zou Joop niet zijn, als hij niet zou proberen toch iets van dit mysterie boven water te halen. Daarom brengt hij het hier ter sprake, in de hoop dat er nog een oudere flapper reageert die ze ooit zelf gevangen heeft.

Hier en daar klinkt uit de zaal een instemmend gemompel. Hette Cuperus "hat se d'r wolris foar hawn. Je koene se der samar út" (Hette Cuperus had ze wel eens gevangen. Je kon ze goed herkennen). En ook de Mulders, eveneens uit Hindeloopen, vingen ze soms. Het blijken herinneringen uit een grijs verleden en het geeft niet veel hoop voor de toekomst. Niettemin doet Joop een beroep op de aanwezigen attent te zijn, zeker nu er met nieuwe spelregels (ringen en weer loslaten) naast goudplevieren ook kieviten gevangen mogen worden. Na afloop van de vergadering praten Joop en ik nog even na en geeft hij mij het adres van Douwe van der Zee uit Exmorra. Hij was er in zijn jeugd getuige van dat wilsterflapper Durk Wassenaar in de omgeving van Berlikum af en toe enkele 'roodpoten' ving.

Zo nu en dan kom ik in de Westhoek en het duurde niet lang of ik zat bij Douwe van der Zee aan de koffie. Er volgde een aardig gesprek, want hij heeft een goed geheugen en kan beeldend vertellen over zijn jeugdervaringen bij Durk Wassenaar "efter de Skûle". Daarnaast bleek dat Douwe zeer verdienstelijk schildert en toen ik

vertrok, gaf hij me de verzekering dat hij een schets zou proberen te maken van een roodpootkievit. Hij hield woord, ja meer dan dat, want enkele maanden later toonde hij me een mooi schilderij met daarop een kievit met helderrode poten in het wijde Friese land.

Zelf vang en ring ik al jaren volwassen kieviten in de Kop van Drenthe en het aangrenzende Zuidelijk Westerkwartier. Daardoor krijg je wel wat kijk op de pootkleur van kieviten. Die varieert nogal. Jonge dieren hebben donkere poten, poten van volwassen zomervogels zijn soms bleek-roze en in de herfst vang ik vele met donker-roze onderdanen. Maar geen roodpoten. Althans, dat dacht ik. Maar op 18 februari 1998 stond ik in Cor Hamming's land te vangen, bij de Matsloot aan de oostkant van het Leekstermeer. De afspraak was dat, wilde het wat lukken, ik Keimpe Visser* uit Moleneind zou bellen, zodat we samen nog eens konden overleggen over de kenmerken van de gevangen vogels. Keimpe let meer op details en dat is uitermate belangrijk. Ook spraken we af, de pootkleur van kieviten vast te leggen aan de hand van een kleurenkaart, zodat we het in het vervolg over dezelfde kleurschakeringen hebben. Zo'n kaart haalden we bij de schilder.

Om 11 uur heb ik zes kieviten en bel Keimpe. Het gaat lekker, we vangen 11 wilsters en 25 kieviten, waarvan één met een duidelijk afwijkende pootkleur. "Maar" schrijf ik in mijn dagboek "Durk Wassenaar zal het wel geen roodpoot noemen".

Figuur 1. Overjarige man, gevangen in winterperiode op 14 februari 2000, Matsloot (Dr). Pootkleur oranje-rood. Mogelijk een roodpoot? Voor een versie in kleur zie: <http://www.vogeltrekstation.nl/informatie-voor-ringers/downloads> (Foto' roodpootkievit)

De kleur zweemt naar oranje-rood en is niet helder-rood wat ik in mijn hoofd heb. Gelukkig hebben we deze pootkleur op foto vastgelegd.

* Helaas overleed Keimpe Visser in de zomer van 2001

Op 14 februari 2000 probeer ik voor het RAS project van de Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten een paar Kieviten te vangen op een terrein van het Fryske Gea bij Anjum. Helaas blijkt me opnieuw dat ze niet hier maar in het Lauwersmeergebied zitten. Teleurgesteld rijdt ik terug, maar kijk nog even bij Cor Hamming nabij de Matsloot. Daar vliegen er een paar en ik besluit alsnog een kansje te wagen. Met enige moeite vang ik nog 5 Kieviten en opnieuw zit er één tussen met een afwijkende pootkleur. Ik bel Lex Tervelde (ook een liefhebber) die dichtbij woont. Hij is thuis, komt even langs, en stelt mij in staat een foto te maken. De pootkleur lijkt op de vogel van twee jaar geleden (figuur 1).

In de voorzomer van 2000 trekken Joop Jukema en Catharinus Monkel naar het noorden van Scandinavië in de hoop daar wat broedende Kieviten op het nest te kunnen vangen en hun pootkleur vast te stellen. Helaas mislukte hun missie, ze vangen te weinig en het zijn geen roodpoten.

Soms krijgt een mens zomaar een ingeving. Toen ik hoorde van de plannen van Joop en Catharinus om in Scandinavië roodpootkieviten op te sporen, dacht ik "waarom vraag je niet aan Henk van der Starre uit Reeuwijk naar zijn bevindingen hierover. Als er iemand is die veel levende Kieviten in handen heeft gehad, is hij het wel." Insiders weten dat pakweg tussen 1940 en 1960 er ruim 10.000 Kieviten op de Reeuwijkse Plassen door vader Cor en later ook door zoon Henk v.d. Starre zijn gevangen en geringd. Een belangrijk deel daarvan in de late herfst en het vroege voorjaar, in de periode dus dat de kans op het vangen van roodpoten het grootst lijkt.

Op mijn vraag aan Henk of hij iets wist over roodpootkieviten, was zijn antwoord: "ze bestaan." En direct daarop: "Misschien heb ik er nog één in het hok." Toen ik een beetje van de verbazing gekomen was, spraken we af, dat ik spoedig langs zou komen om de bewuste Kievit te fotograferen. Daarnaast zou hij in zijn archief nakijken of er concrete dingen waren opgeschreven, die zijn mening onderschreven. Ik liet er geen gras over groeien en reisde naar het vertrouwde adres aan de Reeuwijkse Plassen.

Bijgaande foto (figuur 2) toont de Kievit die Henk op 22 februari 1995 ving en als lokvogel heeft aangehouden. Een overjarige man, die inderdaad een afwijkende pootkleur heeft, maar al weer niet zo fel rood als ik in mijn gedachten heb. Overigens

is de kans aanwezig dat de pootkleur door jarenlange gevangenschap iets gaat verbleken.

Figuur 2. Door Henk v.d. Starre op 22 februari 1995 gevangen te Reeuwijk. Overjarige man. Pootkleur oranje-rood. Mogelijk een roodpoot? Voor een versie in kleur zie: <http://www.vogeltrekstation.nl/informatie-voor-ringers/downloads> (Foto' roodpootkievit')

Inmiddels heeft Henk in zijn archief meerdere notities gevonden, waarbij sprake is van afwijkende pootkleur. Die hebben niet alleen betrekking op de periode 1940 – 1960 maar ook op zeer recente vangsten. Hij schrijft onder andere het volgende: "De laatste die ik ving waren er 7 van een scheerkoppel** eind november 1996. Van dezelfde koppel ving ik eerst 29 en vlak daarna 23 in één slag. Alle 7 forse vogels."

En hij vervolgt: "Het rood moet je zien als steenrood, duidelijk roder dan de roze of grijsachtige poten die je in het algemeen ziet, maar niet een felle rode kleur." Tot nu toe heeft hij van deze roodpoten helaas nog geen terugmelding gehad uit de broedgebieden.

De foto die ik maakte van de lokkievit van Henk van der Starre, vergeleek ik met foto's van de door Keimpe Visser en mij gevangen vogel op 18 februari 1998 en die van 14 februari 2000. Ze vertonen grote overeenkomst in pootkleur (figuur 1 en 2). Henk van der Starre schreef dat zijn roodpoten gemiddeld zo'n 20 gram zwaarder waren dan gewoon. De door mij gevangen vogels wogen respectievelijk 270 en 260 gram. Hoewel de 'winterkieviten' over het algemeen aanzienlijk zwaarder zijn dan de broedvogels en de

** Een scheerkoppel is een dicht opeen heen en weer vliegende groep Kieviten, meestal in de schemer.

vroegomer- en vroege herfsttrekkers, zijn dit toch vrij 'gewichtige' Kieviten. Ze behoorden in elk geval tot de zwaardere vogels van die vangdagen.

Omdat er inmiddels meer Kieviten worden gevangen met het wilsternet dan voorheen, leek het me de moeite waard mijn ervaringen eens op papier te zetten en van foto's te voorzien. Het zou mooi zijn, als er hier of daar een Kievit met afwijkende pootkleur wordt gevangen. Laat men vooral goed opletten en proberen zoiets op foto's vast te leggen (of te laten vastleggen) en eventuele andere opvallende kenmerken noteren.

Nog mooier wordt het, als er eens een terugmelding van een roodpoot binnen zou komen uit het broedgebied. Pas dan kan gerichter gekeken worden, of er in zo'n gebied een iets afwijkend slag kieviten voorkomt, zodat blijkt of Durk Wassenaar en de zijnen het destijds bij het rechte eind hadden met hun 'Noormannen'.

Maar eerst maar een paar vangen! Het spreekt vanzelf dat ik dat graag zou horen.

Arend Veenstra - veenstra@planet.nl

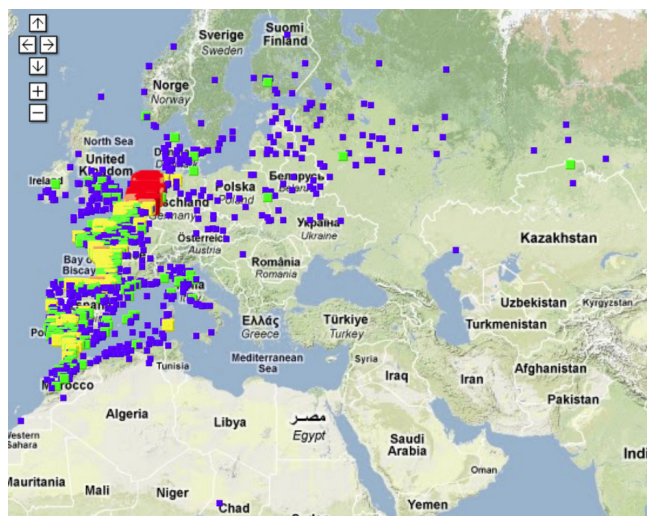
Dit artikel verscheen in 2001 in Vanellus.

Naschrift Vogeltrekstation

Verreweg de meeste terugmeldingen van in Nederland geringde kieviten komen uit zuidwest Europa en noord Afrika, en niet uit het noorden. In de database van het Vogeltrekstation zitten slechts twintig kieviten die een relatie tussen Nederland en een noordelijk broedgebied (ten noorden van de 60° breedtegraad) laten zien. Twaalf van deze twintig relaties hebben betrekking op vogels die als pull of net vliegend jong in het noorden geringd zijn en in Nederland zijn teruggemeld in de winter (3), op doortrek in voor- of najaar (8), of in de zomer (1, een vers dode vogel in juli, een broedvogel?). Als de theorie klopt zijn dit potentiële roodpoten. Vijf vogels werden gevangen op doortrek in het voorjaar (4) of najaar (1) en werden teruggemeld uit een noordelijk broedgebied in een later voorjaar of zomer. Ook deze vogels zouden roodpoten geweest kunnen zijn. Eén van de vier voorjaarsvogels werd overigens gevangen bij de Matsloot, door, jawel, Arend Veenstra. Helaas maakte Arend geen aantekening van de pootkleur. Drie vogels tenslotte werden als pull in Nederland geringd en later in het broedseizoen teruggemeld uit het noorden.

De conclusie is dat er wellicht noordelijke kieviten in Nederland overwinteren, maar dat de meeste

hier op doortrek worden gezien op weg van of naar een zuidelijker gelegen overwinteringsgebied. Van veel gevallen zijn melder en ringer bij ons bekend. Wie heeft er iets opgeschreven over pootkleur, wie heeft de vogels gemeten en gewogen?

Figuur 3. Locaties van ring- en terugmeldingen van Kieviten. De meeste vogels worden in de winter en op trek teruggemeld in Engeland, Zuidwest Europa en Noordwest Afrika. Uit het noordelijkste deel van het verspreidingsgebied, het mogelijke herkomstgebied van roodpootkieviten, komen relatief weinig terugmeldingen. Opvallend is de oostelijke component in het terugmeldpatroon, met relatief veel terugmeldingen uit de Baltische staten, Rusland en Kazachstan. De meest oostelijke terugmelding, van de Zuidoost-oever van het Baikalmeer in Rusland, net ten noorden van Mongolië, is niet afgebeeld. De kaart is vervaardigd in GRIEL.

Er zijn echter ook kieviten die in Nederland zijn geboren en in het noorden zijn gaan broeden, en er is één vogel die mogelijk het omgekeerde patroon laat zien. Dat pleit tegen het bestaan van een noordelijke roodpootpopulatie, want er vindt kennelijk genetische uitwisseling plaats. Tenslotte: wat zeggen onze Scandinavische en Russische collega's? Kijken zij weleens naar pootkleur? Met oplettendheid en speurwerk moet het mysterie op te lossen zijn! Wie neemt het initiatief?